

Зведений електронний каталог медичних бібліотек України:
погляд учасника проекту

*Павленко Тетяна Борисівна,
заступник директора з інформаційних технологій
Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету*

Сьогодні, певно, важко знайти бібліотеку, яка не бере участь в жодному корпоративному проекті. Професійні джерела інформації свідчать про позитивний досвід світової бібліотечної спільноти, і доводити переваги корпоративної діяльності буде зайвим.

Зараз постають інші питання: бібліотеки прагнуть до плідної співпраці, але від чого залежить життєздатність того чи іншого проекту? Чому одні вмирають, не проіснувавши й року, другі, навпаки, розвиваються, налічуючи десятиріччя успішної роботи?

Три роки Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ) є учасником проекту корпоративної каталогізації медичних бібліотек України і варто узагальнити не тільки новітній, а й власний досвід. Отримавши відповіді, ми зможемо удосконалити проект та позначити перспективи його подальшого розвитку.

Корпоративна система медичних бібліотек України під керівництвом Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ) склалася у 2008 р. і сьогодні об'єднує 9 бібліотек різного підпорядкування:

- ННМБУ;
- Херсонську обласну наукову медичну бібліотеку;
- Луганську обласну наукову медичну бібліотеку;
- Дніпропетровську обласну наукову медичну бібліотеку;
- Черкаську обласну наукову медичну бібліотеку;
- Наукову бібліотеку Запорізького державного медичного університету;
- Наукову бібліотеку Дніпропетровської медичної академії;
- НБ ХНМУ (з 2009 р.);
- Бібліотеку Національної фармацевтичної академії України (з 2011 р.).

Мета корпоративного проекту – формування спільного інформаційного продукту, яким є Зведений електронний каталог медичних бібліотек України, шляхом інтеграції ресурсів окремих бібліотек для оптимізації бібліотечно-інформаційного забезпечення науковців та фахівців медичної галузі.

Корпоративна система відкрита для участі будь-яких медичних бібліотек України, які відповідають мінімальним вимогам, що пред'являються до учасників проекту: використання автоматизованої технології каталогізації документів на базі АБІС ІРБІС, наявність доступу до Інтернет та електронної пошти.

Концептуальні принципи співпраці:

- розподілена аналітико-синтетична обробка періодичних видань біомедичної тематики у відповідності з узгодженими переліками;
- централізована кумуляція кооперативно створених масивів аналітичної інформації.

Регламентуюча документація

Порядок взаємодії бібліотек обумовлюється «Договором про Систему корпоративної каталогізації» і носить некомерційний характер.

З метою впорядкування процесу обміну БЗ і єдиного підходу до формування Зведеного електронного каталогу розроблені також організаційно-технологічні документи, що регламентують діяльність учасників проекту:

- Положення про Систему корпоративної каталогізації;
- Питання аналітичного розпису в умовах Системи корпоративної каталогізації;
- Загальні питання індексації статей;
- Правила використання основних підрубрик;
- Види координації підрубрик.

Організаційна структура

Організаційна структура корпоративної взаємодії бібліотек відповідає принципам кооперації, координації, рівноправності, відкритості. Формування зведеного електронного каталогу базується на принципах оперативності та якості.

Корпоративна система є структурою з єдиним центром управління – ННМБУ (бібліотека-координатор) і рівноправними бібліотеками-партнерами. Пропозиції, що надаються, та принципові питання, що виникають в процесі спільної роботи, обговорюються та вирішуються колегіально. Співпраця здійснюється на взаємовигідних умовах, необхідні витрати пов'язані з виконанням робіт кожна бібліотека бере на себе.

Функції ННМБУ як бібліотеки-координатора:

- координуюча діяльність;
- методичне забезпечення;
- технологічний контроль;
- аналітичний розпис журналів;
- експорт/імпорт бібліографічних записів (БЗ);
- формування єдиної БД Зведеного електронного каталогу медичних бібліотек України.

Функції бібліотеки-партнера:

- аналітичний розпис журналів;
- експорт/імпорт аналітичних БЗ.

В системі використовується єдине програмне забезпечення – АБІС ІРБІС, що зменшує ресурсні витрати бібліотек при взаємообміні БЗ. Крім того, у вирішенні питань лінгвістичного забезпечення медичні бібліотеки мають переваги за рахунок уніфікованого переліку предметних рубрик з медицини – Medical

Subject Headings (MeSH) Національної медичної бібліотеки США, який використовується для індексації документів і покладений в основу структури предметного каталогу. АБІС ИРБИС дозволяє використання електронної версії (авторитетної БД) тезаурусу MeSH, що значно спрощує процес предметизації в цілому.

Спільними зусиллями партнерів розписується понад 350 періодичних видань України і Росії, але пайова участь в проекті нерівномірна і залежить від можливостей конкретної бібліотеки. Так, для НБ ХНМУ кількість журналів у 2011 р. склала 11 назв.

Бібліотеки-партнери мусять оперативно та якісно здійснювати аналітичний розпис періодичних видань та надсилати до ННМБУ готові БЗ не пізніше 10 робочих днів з моменту надходження періодичного видання до бібліотеки.

ННМБУ інтегрує дані розподіленого аналітичного розпису в єдину БД Зведеного електронного каталогу, забезпечує коректне представлення даних на власному web-сервері і надає відкритий доступ до нього в Інтернет.

Кожна бібліотека має повний доступ до Зведеного каталогу, а також отримує поточні надходження нових записів для формування власних інформаційних ресурсів.

Технологія

Налагодження технологічного процесу корпоративної каталогізації в кожній бібліотеці залежить від її типу, кількості співробітників, інших чинників, але в цілому він складається з трьох напрямів:

1. Організаційна робота.
2. Методичне забезпечення.
3. Інформаційна система.

З вирішенням комплексу питань доводиться не тільки усвідомлювати передбачувані переваги корпоративної співпраці, але і проводити переоцінку власних можливостей. Звична діяльності бібліотеки зазнає змін, відбувається реорганізація деяких технологічних процесів, що вимагає подолання стереотипів в психології співробітників і підвищення їх кваліфікації.

Як правило, корпоративна діяльність є командною формою роботи і потребує участі певної групи фахівців з різних відділів при чіткому розподілі обов'язків. В НБ ХНМУ, наприклад, в процес корпоративної каталогізації залучені такі підрозділи:

- відділ комплектування фондів, оскільки в процедуру занесення даних входить заповнення відомостей про передплату періодичних видань і реєстрація надходження номерів журналів;
- відділ інформаційно-бібліографічної роботи, на який покладається основна частина роботи. Саме серед бібліографів розподіляється перелік журналів. Аналітичному розпису підлягають всі статті номера за винятком рекламної інформації та інших повідомлень, що не ввійшли в зміст номера. Кожний БЗ крім бібліографічного опису містить не менше трьох предметних рубрик і анотацію мовою оригіналу. Завідуючий

відділом виконує функції редактора, перевіряючи створені колегами записи на наявність помилок і відповідність затвердженій методиці;

- сектор інформаційних технологій і комп'ютерного забезпечення, який відповідає за налаштування і безперебійну роботу програмно-технічного комплексу, виконання експорту/імпорту записів. При впровадженні корпоративних технологій фахівці сектору зіткнулися з певними труднощами, пов'язаними, насамперед, з використанням в бібліотеках-партнерах різних версій АБІС ІРБІС і БД тезаурусу MeSH. Це з'явилося причиною деяких розбіжностей в технології заповнення полів БЗ, тому після їх імпортування необхідним етапом є подальше редагування. Ряд технологічних завдань вдалося вирішити на програмному рівні через процедуру глобального коригування при імпорті БЗ.

Координатором проекту корпоративної каталогізації в НБ ХНМУ є заступник директора з інформаційних технологій, який відповідає за навчання співробітників, координацію і якість роботи. З метою чіткої організації процесів каталогізації розроблені власні алгоритми (технологічні інструкції) з реєстрації періодичних видань та аналітичного розпису статей з них.

Проблеми

Будь-яке корпоративне об'єднання раніше незалежних бібліотек не обходиться без проблем організаційного, технологічного чи психологічного характеру. Головне при цьому виявити їх причини та знайти шляхи вирішення.

Практика НБ ХНМУ дозволяє визначити ряд проблем, з якими стикаються медичні бібліотеки в процесі спільної діяльності:

- територіальна роз'єднаність, що зумовлює складності у спілкуванні та прийнятті рішень;
- використання різних версій АБІС ІРБІС 32/64 і електронного тезаурусу предметних рубрик MESH 2000-2009 pp., що потребує додаткового редагування або окремої автоматизованої процедури;
- деякі відмінності в підходах до бібліографічного опису (повнота, необхідність предметизації окремих публікацій тощо), що негативно впливає на якість БЗ і зведеного електронного каталогу в цілому;
- відсутність процесу автоматичного контролю якості БЗ на корпоративному рівні, що приводить до витрачання додаткового часу на виявлення та виправлення помилок.

Неоднозначною обставиною є діяльність паралельного об'єднання медичних бібліотек України з метою корпоративної каталогізації. Хоча обидві системи мають схожі цілі і працюють на базі одного програмного продукту, є суттєва різниця в технології предметизації: за допомогою електронної БД MeSH або унікальної версії MeSH на базі друкованого видання з власними змінами і доповненнями. Проведений аналіз свідчить, що в процесі каталогізації бібліотеками дублюється значна кількість журналів біомедичної тематики або не підлягає аналітичному розпису взагалі.

Суттєву допомогу у налагодженні професійного спілкування та вирішенні багатьох проблем надає Форум працівників медичних бібліотек України (<http://medlibforum.at.ua/>), який працює з 2010 р. та підтримується ННМБУ. Веб-сайт створено бібліотекарями для бібліотекарів, і кожен може взяти участь у обговоренні актуальних питань, висунути корисну пропозицію, поділитися інноваційним досвідом. Певна річ, що справи корпоративної діяльності у дописувачів завжди на порядку денному.

Особливої уваги заслуговує ресурс, до якого надано доступ на сайті, – MeSH-навігатор для бібліотечних працівників, що дозволяє online-предметизацію документів тим бібліотекам, які не мають електронної версії рубрикатора. MeSH-навігатор – це ліцензовані англо-російські версії MeSH 2004 та 2011 рр., безкоштовно надані Центральною науковою медичною бібліотекою Першого Московського державного медичного університету ім. І.М. Сеченова.

В перспективі передбачається перехід на єдину електронну версію MeSH. Маємо надію, що це дозволить вирішити проблему об'єднання медичних бібліотек України в єдину систему корпоративної каталогізації.

Результати

За підсумками трирічної співпраці НБ ХНМУ з медичними бібліотеками України можна говорити про певну стабільність і розвиток проекту. Важливим є той факт, що в роботі над зведеним електронним каталогом використовуються внутрішні ресурси бібліотек без залучення зовнішнього фінансування.

Не дивлячись на складності, налагоджені технологічні і організаційні процеси, розроблена методична документація.

Доступ до Зведеного каталогу медичних бібліотек України організований з веб-сайту ННМБУ за адресою <http://med.library.gov.ua/pmbucate.htm/>. За результатами на кінець 2011 р. масив БД складає понад 360 тис. БЗ.

Бібліотечна співпраця дозволила також суттєво скоротити ресурсні витрати на формування власних електронних каталогів бібліотек за рахунок запозичення БЗ, що ведеться паралельно з формуванням Зведеного каталогу. Так, за три роки ЕК НБ ХНМУ, наприклад, поповнився більш ніж на 50 тис. БЗ статей з медичних журналів України та Росії 2008-2011 рр. У свою чергу, за цей період бібліотекою передано до Зведеного каталогу майже 3,5 тис. БЗ.

На часі розширення складу учасників корпоративної системи медичних бібліотек України, удосконалення окремих технологічних процесів та програмного забезпечення, спільна генерація нових бібліотечно-інформаційних ресурсів та послуг.

Висновки

Таким чином, можна визначити принаймні три складові успіху корпоративного проекту медичних бібліотек України по створенню Зведеного електронного каталогу:

1. Методи: організація та управління. Корпоративна система є ієрархічною структурою з оптимальним співвідношенням централізації і децентралізації управління. Характер зв'язків і взаємних зобов'язань

визначені рядом обставин і закріплені у відповідних регламентуючих документах. Головне при цьому – постановка цілей і завдань, чіткий розподіл функцій, дотримання технологій і регламентів. Саме узгодженість дій є неодмінною умовою ефективної діяльності системи.

2. Засоби та інструменти: єдина технологія. За час існування проекту налагоджені певні технологічні процеси, розроблена методична документація. Для створення корпоративного інформаційного ресурсу використовуються єдині засоби автоматизації та лінгвістичного забезпечення.
3. Бажання працювати, настрої на позитивні результати, готовність не тільки «отримувати», але й «вкладати». Спільна діяльність вимагає тісних професійних зв'язків і певної кваліфікації. Для ефективного функціонування корпоративної системи значна частина провідних фахівців бібліотек крім своїх щоденних обов'язків мусить взяти на себе додаткові функції.

На нашу думку ці фактори є визначальними для будь-якого корпоративного об'єднання бібліотек незалежно від їх підпорядкованості та характеру спільної діяльності.